

ВІДГУК
офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Кісіль Зоряни
Романівни на дисертацію Величенко Лілії Олексіївни
«Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі
зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами», підготовленої
на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право»

Відгук підготовлений на підставі вивчення тексту дисертації та опублікованих за темою дисертації праць.

Ступінь актуальності обраної теми. Питання незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в Україні, в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальним, оскільки неконтрольований обіг вказаних предметів створює загрозу національній безпеці держави та безпосередньо, безпеці її громадян. Цей факт викликає занепокоєння і відчуття незахищеності у населення, загрожує стабільному устрою держави та дотриманню соціальних цінностей у суспільстві. Саме тому, надважливим постає питання протидії вказаному явищу усіма можливими законними способами.

Війна Росії проти України призвела до зростання неконтрольованого обігу зброї на території нашої держави, у зв'язку з чим незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами набуло масштабного рівня та безпосередньо є не тільки внутрішньою проблемою України, а і Європи.

З огляду на це важливим є визначення соціально-психологічних детермінантів вчинення вказаного діяння, встановлення психологічної складової особистості озброєного злочинця та мотивів вчинення ним зазначеного протиправного діяння, а також встановлення необхідності у спеціальних психологічних знаннях під час розслідування злочинів, передбачених ст. 263 КК України. Зазначені заходи дадуть змогу створити алгоритм протидії незаконному обігу зброї, що особливо актуально постає в умовах воєнного стану в якому перебуває наша держава.

Саме тому актуальність теми дисертаційного дослідження Величенко Лілії Олексіївни «Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» та поставлених нею завдань не викликає сумнівів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Закономірним є зв'язок дисертації із науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконується відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30

вересня 2019 року № 722/2019), Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр., затвердженої постановою Загальних зборів Національної академії правових наук від 26 березня 2021 року, Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021).

Тематика дисертації відповідає Наказу МВС України від 11 червня 2020 року № 454 «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 рр.», Розпорядженню Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року», Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки й основним напрямом наукових досліджень НАВС на 2021–2024 роки. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 вересня 2020 року (протокол № 20).

З цих міркувань є підстави для твердження, що дисертаційне дослідження Величенко Лілії Олексіївни на тему: «Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» має комплексний характер, важливе теоретичне та прикладне значення для вдосконалення розкриття та розслідування вказаних кримінальних правопорушень, а отже, й безперечно високий рівень актуальності.

Отже, варто підкреслити, що система суспільних відносин, котрі порушуються при вчиненні злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є актуальним об'єктом дослідження. Дисертаційне дослідження Л. О. Величенко є затребуваним як із позицій наукового забезпечення та практичного функціонування органів правоохорони

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Ознайомлення з матеріалами дисертації та опублікованими публікаціями здобувача дає підстави зробити такі висновки.

Положення, висновки і рекомендації, які містяться у дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані. Методологія дослідження вказаних проблем обрана автором з урахуванням специфіки поставленої мети, а також об'єкта і предмета дослідження. При цьому Л.О. Величенко керується широким арсеналом методів пізнання, комплексне використання яких свідчить про наявність теоретичного рівня підготовки дисертантки, її високої загальнотеоретичної і методологічної культури, яка підтверджує наукову коректність теоретичних висновків, що складають новизну роботи, а також наукову обґрунтованість пропозицій

Авторкою вивчені та критично аналізуються досягнення й теоретичні положення інших дослідників із питань незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Складність завдань, що виконувала авторка, зумовлює детальність опрацювання найбільш проблемних моментів дослідження можливостей наданих законодавством органам та відомствам, які забезпечують права та свободи громадян, окремої спільної стратегії щодо протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, здійсненого на основі ґрунтовного аналізу як суто теоретичних аспектів, так і аспектів прикладного характеру.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані авторкою, у своїй більшості є обґрунтованими та переконливими. При їх обґрунтуванні використане широке коло наукових джерел, а також результати вивчення значного масиву емпіричного матеріалу.

Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів, нерозривно пов'язаних між собою, висновків, списку використаних джерел. Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором. Дисертаційному дослідженню Л.О. Величенко притаманний належний рівень наукової новизни і кожен із трьох розділів дисертації містить саме такі положення.

Очевидно, немає сенсу зосереджуватися на структурі дисертації Л.О. Величенко, яка, незважаючи на складність матеріалу, на наш погляд, є логічною, відповідає меті і завданням дисертаційного дослідження, що забезпечує його цілісність. Водночас хочеться зупинитися на найбільш важливих тезах праці.

Зокрема, автор цілком логічно починає дослідження із аналізу генези та сучасного стану правового розуміння незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. На підставі ретроспективного аналізу дисертанткою виокремлено основні етапи, що ґрунтуються на історичній складовій появи перших зразків зброї та подальшого удосконалення їх видів; створенні відповідних законів під час різних історичних періодів; розробці та здійсненні відповідного алгоритму притягнення до відповідальності осіб, які вчиняли та вчиняють незаконні та протиправні дії зі зброєю, боєприпасами або вибуховими речовинами. Доведено, що сучасне законодавство не в повному обсязі регулює відносини у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Авторкою представлений досвід таких країн як: США, Великобританія, Німеччина, Японія, Китай, Бразилія та проведено аналогію відповідальності за вчинення вказаного виду злочину із законодавством України.

На основі глибинного аналізу власної практики, аналізу результатів анкетування та теоретичних напрацювань авторкою виявлено та визначено низку соціально-психологічних детермінант, які впливають на злочинність, в тому числі на вчинення злочинів проти громадської безпеки.

Належну увагу дисертантка приділяє аналізу психологічних складових об'єкта та об'єктивної сторони; суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Достатньо ґрунтовно авторка розглядає організаційно-правові та психологічні засади превенції злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Авторкою аргументовано, що злочинність є комплексним соціально-правовим явищем, тому важливе значення у її запобіганні є удосконалення нормативно-правової складової превенції, що обумовлює наявність чіткості, логічності та правильності відповідних понять та категорій, їх основних ознак, дотримання системності та узгодженості у формулюванні правових положень та порядку їх реалізації.

Розглядаючи психологічні особливості тактики розкриття та розслідування злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (*підрозділ 3.2*), авторкою запропоновані рекомендації у формі покрокового алгоритму, спрямовані на підвищення ефективності проведення огляду місця події слідчими при розслідуванні злочинів, передбачених ст. 263 КК України, а також при допиті підозрюваного. Створено орієнтований перелік питань, що може бути застосований в процесі проведення допиту в залежності від слідчої ситуації.

Хотілося б окремо відзначити наявність значної кількості прикладів із практики вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 КК України у всіх підрозділах дисертаційного дослідження Л.О. Величенко. Даний факт, на наше переконання, свідчить про суттєву практичну складову проведеної наукової роботи та про високий рівень достовірності отриманих авторкою результатів.

На підставі проведеного аналізу авторці вдалося подати цікаві й слушні пропозиції щодо вдосконалення організаційно-правових та психологічних засад превенції злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Отже, поряд із безсумнівною теоретичною цінністю дисертації Л.О. Величенко варто виокремити її практично-прикладний аспект.

Винесені на захист положення характеризують роботу як комплексне монографічне дослідження, яке виконане дисертанткою особисто.

Джерельна база репрезентативна – опрацьовані здобутки вчених фахівців не лише кримінального процесуального спрямування – окремі аспекти визначеної проблематики досліджувались на основі джерел з юридичної психології, кримінального права, криміналістики, криминології та інших наук юридичного циклу.

Вибір методів дослідження забезпечив досягнення мети і реалізацію поставлених завдань. Організаційно-методичні засади проведеного дослідження розкрито повною мірою та на достатньому фаховому рівні. Кількісний і якісний аналіз отриманих даних здійснено кваліфіковано, коректно.

В процесі дослідження дисертанткою опрацьовано широке коло літературних джерел комплексного та монографічного характеру, дана праця має комплексний, системний характер і відзначається відповідним рівнем наукових узагальнень. У процесі виконання роботи використано 285 наукових та нормативних джерел.

Достовірність отриманих у дослідженні результатів підтверджується в тому числі ґрунтовною емпіричною базою, що включає результати аналізу офіційних даних Державної служби статистики України, офісу Генерального прокурора України, Міністерства внутрішніх справ України, Судової статистики, статистичного аналізу Єдиного державного реєстру судових рішень за 2016–2022 рр., анкетування працівників Національної поліції України (157 слідчих) м. Києва, Київської, Дніпропетровської, Полтавської та Івано-Франківської областей. Авторкою узагальнено дані вивчених 178 кримінальних проваджень щодо вчинених упродовж 2016–2022 рр. злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також практичний досвід роботи дисертантки на посаді слідчого.

З огляду на це, можна констатувати, що достовірність отриманих результатів і обґрунтованість сформульованих пропозицій визначаються вірно обраним методологічним підходом до проведеного дослідження, об'ємним та всебічним використанням наукового та емпіричного матеріалу.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачкою досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Аналіз дисертаційної роботи дає підстави констатувати, що отримані результати дослідження мають теоретичну та практичну значущість. Основні досягнення автора конкретизуються в наступних елементах наукової новизни, а саме:

вперше:

– виокремлено та сформульовано історичні періоди виникнення зброї,

динаміку правового розуміння злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами та становлення кримінальної відповідальності за їх вчинення: 1 етап - зародження зброї як елементу суспільних відносин (від найдавніших часів до початку Х ст.); 2 етап - формування, розвиток та становлення законодавства, пов'язаного з питаннями зброї (від Х до початку ХХ ст.); 3 етап - кодифікація кримінального законодавства УРСР, що регулює питання обігу та використання зброї (1922, 1927, 1960 рр.); 4 етап - сучасний період правового тлумачення та кваліфікації злочинів пов'язаних зі зброєю (2001 р.- теп. час).

– охарактеризовано та виокремлено три групи детермінант, які впливають на незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: перша – зумовлена актуальними світовими проблемами розповсюдження злочинності (макрівимір); друга – пов'язана з національними особливостями поширювання злочинності в Україні (мезовимір); третя – обумовлена негативним впливом певних атрибутів правової культури, зразків правової поведінки, елементів кримінально зараженої субкультури референтного для особистості оточення (мікрівимір).

– розмежовано форми об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, які виражаються у наступних діяннях: за ч. 1, 2 ст. 263 КК - незаконне носіння вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї; за ч. 1 ст. 263 КК - незаконне зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв; за ч. 1 ст. 263 КК - незаконне придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв; за ч. 1 ст. 263 КК - незаконна передача вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв; за ч. 1, 2 ст.

263 КК - незаконний збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї; за ч. 2 ст. 263 КК - незаконне виготовлення кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї; за ч. 2 ст. 263 КК - незаконний ремонт кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї;

удосконалено:

– психологічна сутність суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

– психологічне розуміння об'єкта та об'єктивної сторони складу

кримінального правопорушення у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

- організаційно-правові та психологічні заходи, пов'язані із протидією незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

- психологічна характеристика потенційних потерпілих від злочинів, знаряддям вчинення злочину яких є зброя, боєприпаси, вибухові речовини та вибухові пристрої;

дістали подальшого розвитку:

- напрями державної політики у сфері протидії незаконному обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв;

- психологічна сутність тактики розкриття та розслідування злочинів, передбачених ст. 263 КК України;

- компаративістський аналіз сутності незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами у зарубіжній та вітчизняній кримінально-правовій науці;

- розуміння психологічних механізмів учинення злочинів, які пов'язані із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Високим є теоретичний рівень викладу матеріалу, Л. О. Величенко вдало застосувала різноманітні методи наукового пізнання, ґрунтовно проаналізувала законодавчі акти, слідчу і судову практику, дослідила думку інших вчених, аргументовано обстоювала власну позицію, на підставі чого сформулировала теоретичні висновки та практичні рекомендації, що мають достатній ступінь наукової новизни. Переважна більшість висновків та пропозицій дисертантки заслуговують на схвалення та підтримку.

В цілому дисертаційне дослідження Величенко Л.О. відрізняється аргументованістю та достатньою обґрунтованістю пропонованих висновків, що підтверджено належними інформаційними даними.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що викладені в дисертації висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у: практичній діяльності, освітньому процесі, науково-дослідній діяльності, що засвідчують відповідні акти впровадження

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях.

Заслуговує уваги та позитивно впливає на оцінку дисертаційної роботи належний рівень апробації її результатів.

Основні положення та висновки в дисертації знайшли своє відображення у дев'ятьох наукових публікаціях, зокрема у п'ятьох статтях, чотири з яких включено МОН України до переліку наукових фахових

видань з юридичних наук, одна стаття – в іноземному науковому періодичному виданні (Республіка Польща), а також чотирьох тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Окремі положення дисертаційної роботи впроваджені у практичну діяльність органів досудового розслідування, науково-дослідну роботу та освітній процес.

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертацію оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України. Роботу виконано у науковому стилі, її зміст викладено з дотриманням чіткої логічної послідовності.

Автором коректно застосовані різні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Надійність і вірогідність отриманих наукових результатів підтверджуються теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних принципів дисертаційної роботи, єдністю й логічністю всіх етапів дослідження, його організаційною цілісністю й чіткістю концептуальних засад. Таким чином забезпечується високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дослідженні, їх достовірність.

Дисертація виконана державною мовою. Стиль дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також відзначається логічністю, послідовністю, системністю, обґрунтованістю. Структура дисертації цілком узгоджується з її назвою, метою і завданням дослідження. Додатки та список використаних джерел оформлені згідно зі встановленими вимогами та містять необхідну довідкову інформацію.

Текст анотації відповідає основному змісту дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Разом з цим, дисертаційне дослідження, як і будь-яка творча праця, містить певні дискусійні моменти, недоліки, висвітлення яких сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці результатів роботи, зокрема:

1. На сторінці 38 дисертанткою проаналізовано прийняті 24 березня 2022 року, у період дії воєнного стану зміни до статті 263 КК України щодо скасування відповідальності у випадках добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв. Але разом з тим нею не було включено питання про практичну цінність таких змін у слідчій діяльності під час опитування слідчих. Вважаю, що опрацювання цього питання таким способом могло б показати чи є ці зміни позитивним фактором протидії незаконному обігу зброї, а також чи вплинули ці зміни на збільшення кількості випадків добровільної здачі органам влади незаконної зброї.

2. Аналізуючи статистичні дані вчинення злочинів передбачених ст. 263 КК України в структурі злочинів проти громадської безпеки, автору доцільно було надати статистичні показники за перше півріччя 2023 року, які б

підтвердили або спростували динаміку вчинення вказаного виду злочину в умовах воєнного стану.

3. Дисертантка у висновках до наукової праці на сторінці 235 звертає увагу на «необхідність у створенні належної та діючої нормативно-правової бази, яка повинна регулювати обіг зброї в Україні; створенні окремої спільної для відомств, які забезпечують права та свободи громадян, стратегії щодо протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами». При цьому розробленої стратегії в роботі не було показано. Більш того, розроблення стратегії авторкою тільки підвищив би рівень презентабельності цієї наукової роботи.

Разом із тим, викладені зауваження носять дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, та не знижують загального схвалення її наукового рівня, що відповідає критеріям і вимогам, які сповідує сучасна наукова спільнота.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Величенко Л.О. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

ВИСНОВОК:

Дисертаційна робота Величенко Лілії Олексіївни на тему: «Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. У ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирізняються новизною в постановці і вирішенні проблем незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

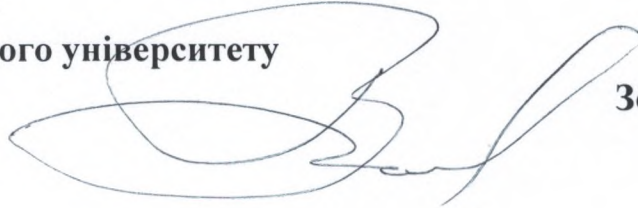
Дисертаційні матеріали належно оприлюднені та пройшли апробацію в наукових публікаціях і виступах на конференціях. Зміст дисертації відповідає вимогам МОН України.

Дисертація за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, за оформленням відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про

затвердження вимог до оформлення дисертацій» (зі змінами і доповненнями) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (із змінами і доповненнями), а її авторка – Величенко Лілія Олексіївна за підсумками позитивного публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор
заступник директора Інституту управління,
психології та безпеки
Львівського державного університету
внутрішніх справ**

Зоряна КІСІЛЬ

*Підпис проф. З. Кісіль
засвідчує:
Проректор*

В. Баленська